

Raqamli Iqtisodiyot: O'zbekiston Bozori Misolida Rivojlanish Va Strategik Yondashuvlar

Zilola Achildiyeva Ergashovna

Surxondaryo viloyati Angor tumani, 1-son politexnikumi maxsus fan o'qituvchisi

Annotatsiya: Ushbu maqolada raqamli iqtisodiyotning O'zbekiston bozoridagi ahamiyati, rivojlanish istiqbollari va strategik yondashuvlar tahlil qilinadi.

Kalit so'zlar: raqamli iqtisodiyot, elektron tijorat, FinTech, O'zbekiston, AKT, startaplar, innovatsiya.

Kirish.

Raqamli iqtisodiyot zamonaviy jamiyatning ajralmas qismiga aylanib, global iqtisodiy muhitga jiddiy ta'sir ko'rsatmoqda. O'zbekiston iqtisodiyoti ham raqamli transformatsiya yo'lida qator islohotlarni amalga oshirib, iqtisodiy jarayonlarni avtomatlashtirish va innovatsion texnologiyalarni joriy etishga e'tibor qaratmoqda. Ushbu maqolada raqamli iqtisodiyotning O'zbekiston bozoridagi o'rni, rivojlanish istiqbollari va strategik yondashuvlar tahlil qilinadi.

Adabiyotning o'rganilganlik darajasi. Raqamli iqtisodiyot bo'yicha xalqaro miqyosda ko'plab tadqiqotlar olib borilgan. Brynjolfsson va McAfee (2014) raqamli texnologiyalarning iqtisodiyotga ta'siri haqida tadqiqot o'tkazib, raqamlashtirish jarayoni iqtisodiy samaradorlikni oshirishini ta'kidlagan. Schwab (2016) esa to'rtinchi sanoat inqilobi doirasida raqamli iqtisodiyotning rivojlanish bosqichlarini ko'rsatib bergan. O'zbekistonda esa raqamli iqtisodiyotga oid davlat dasturlari va strategik hujjatlar, jumladan, "Raqamli O'zbekiston 2020-2025" dasturi muhim ahamiyat kasb etadi.

Tadqiqot va usullar.

1. Raqamli iqtisodiyot tushunchasi va asosiy komponentlari. Raqamli iqtisodiyot - bu axborot-kommunikatsiya texnologiyalaridan (AKT) keng foydalanish asosida iqtisodiy faoliyatni amalga oshirish tizimi hisoblanadi. U quyidagi asosiy komponentlardan iborat:

- **Elektron tijorat (E-commerce):** Onlayn savdo platformalari va elektron to'lov tizimlari.
- **Raqamli moliya (FinTech):** Kriptovalyutalar, blokcheyn texnologiyalari va raqamli bank xizmatlari.
- **Sun'iy intellekt (AI) va avtomatlashtirish:** Ishlab chiqarish va xizmat ko'rsatish jarayonlarining raqamlashtirilishi.
- **Bulutli hisoblash (Cloud Computing):** Ma'lumotlarni saqlash va qayta ishlashning zamonaviy yondashuvlari.

2. O'zbekistonda raqamli iqtisodiyotning rivojlanishi. O'zbekiston hukumati tomonidan raqamli iqtisodiyotni rivojlantirish bo'yicha qator strategik dasturlar amalga oshirilmoqda:

- **2020-2025-yillarga mo'ljallangan «Raqamli O'zbekiston» dasturi** - AKT infratuzilmasini rivojlantirish va davlat xizmatlarini raqamlashtirishga qaratilgan.
- **Elektron hukumat tizimi** - Davlat xizmatlarini onlayn ko'rsatish imkoniyatlarini kengaytirish.

- **FinTech sektori** - Onlayn to'lov tizimlari va raqamli bank xizmatlarining kengayishi.
- **IT-Park loyihasi** - Raqamli startaplar va texnologik kompaniyalarni qo'llab-quvvatlash.

3. Raqamli iqtisodiyotning afzalliklari va muammolari. Raqamli iqtisodiyotning rivojlanishi O'zbekiston bozorida quyidagi imkoniyatlarni taqdim etadi:

- **Iqtisodiy samaradorlik:** Biznes jarayonlarini tezlashtirish va operatsion xarajatlarni qisqartirish.

Raqamli iqtisodiyotning O'zbekistonda 2025-2030 yillar oralig'ida sezilarli o'sishi kutilmoqda. Hozirgi tendensiyalar va davlatning raqamli infratuzilmani rivojlantirish bo'yicha olib borayotgan strategiyasiga asoslanib, quyidagi prognozlar tuzildi:

Yil	Raqamli iqtisodiyot ulushi (%)	AKT Sektori o'sishi (%)	Elektron tijorat hajmi (mlrd. so'm)
2023	3.2	12	5 600
2024	4.5	15	7 800
2025	6.1	18	11 200
2026	8.3	22	16 500
2027	10.5	25	23 000
2028	12.8	28	31 500
2029	15.2	30	42 000
2030	18.5	33	55 000

Manba: O'zbekiston Respublikasi Iqtisodiyot va Moliya vazirligi, Jahon Banki hisobotlari asosida prognoz.

Dunyo va O'zbekiston raqamli iqtisodiyotini taqqoslash:

Quyidagi jadval O'zbekiston raqamli iqtisodiyotining ba'zi rivojlangan va rivojlanayotgan mamlakatlar bilan solishtirish natijalarini ko'rsatadi:

Ko'rsatkichlar	O'zbekiston	AQSH	Xitoy	Germaniya	Rossiya	Qozog'iston
Raqamli iqtisodiyot ulushi (%)	6.1	38	36	32	21	14
AKT Sektori hajmi o'sishi (\$)	3.5	1400	900	280	90	25
Elektron tijorat hajmi (mlrd. \$)	1.0	1600	3000	150	50	10
FinTech xizmatlar ulushi (%)	4.2	52	48	40	25	15

Manba: Jahon Banki, BMT, OECD va O'zbekiston Respublikasi Iqtisodiyot va Moliya Vazirligi ma'lumotlari asosida hisoblangan.

Natija va muhokamalar.

- **Xalqaro integratsiya:** O‘zbekiston kompaniyalari global raqamli bozorga chiqish imkoniyatiga ega bo‘ladi.
- **Inson kapitalining rivojlanishi:** IT mutaxassislari va dasturiy ta‘minot ishlab chiquvchilarga bo‘lgan talabning oshishi.

Shu bilan birga, quyidagi muammolar mavjud:

- ✓ **AKT infratuzilmasining rivojlanish darajasi yetarli emas.**
- ✓ **Kiberxavfsizlik masalalari:** Shaxsiy ma‘lumotlarni himoya qilish ehtiyoji ortib bormoqda.
- ✓ **Moliyaviy va texnik resurslarning cheklanganligi.**

4. Strategik yondashuvlar va istiqbollar. Raqamli iqtisodiyotning samarali rivojlanishini ta‘minlash uchun quyidagi strategik yondashuvlarni qo‘llash zarur:

- **Normativ-huquqiy bazani takomillashtirish:** AKT va elektron tijoratga oid qonunlarni takomillashtirish.
- **Investitsiyalarni jalb qilish:** Raqamli infratuzilmani rivojlantirish uchun xususiy va xalqaro investitsiyalarni jalb etish.
- **Ta‘lim tizimini modernizatsiya qilish:** IT sohasi bo‘yicha yuqori malakali mutaxassislarni tayyorlash.
- **Innovatsion startaplarni qo‘llab-quvvatlash:** IT-Park va akselerator dasturlarini kengaytirish.

5. Ilmiy adabiyotlarni o‘rganish darajasi

Raqamli iqtisodiyot bo‘yicha xalqaro va mahalliy miqyosda ko‘plab olimlar tomonidan ilmiy tadqiqotlar olib borilgan. Xususan:

- **Erik Brynjolfsson va Andrew McAfee:** o‘zlarining “The Second Machine Age” nomli asarida raqamli texnologiyalarning inson mehnati, iqtisodiy samaradorlik va ishlab chiqarish tizimlariga ta‘sirini keng tahlil qilganlar. Ular sun‘iy intellekt, avtomatlashtirish va raqamli transformatsiyaning iqtisodiy barqarorlikdagi rolini chuqur o‘rganishgan.
- **Klaus Schwab:** “The Fourth Industrial Revolution” asarida raqamli iqtisodiyotning sanoat inqilobidagi o‘rni, ayniqsa, raqamlashtirish, sun‘iy intellekt va Internet of Things (IoT) texnologiyalarining integratsiyasi haqida fikr yuritgan.
- **OECD va Jahon Banki:** tomonidan tayyorlangan “Digital Economy Outlook” va “Digital Economy Report” kabi hisobotlarda turli mamlakatlarda raqamli iqtisodiyot rivoji, siyosiy-ijtimoiy ta‘sirlar, kiberxavfsizlik va raqamli inklyuziya masalalari yoritilgan.
- **O‘zbekistonda:** bu yo‘nalishda ilk ilmiy-tadqiqot ishlarini olib borganlar qatorida iqtisodiyot fanlari doktori **X.S. Ziyayev**, AKT bo‘yicha mutaxassis **M.A. Ergashev**, shuningdek, O‘zbekiston Respublikasi Iqtisodiy tadqiqotlar va islohotlar markazi olimlarining maqolalari alohida e‘tiborga loyiqdir. Ular raqamli infratuzilma, elektron hukumat, FinTech va AKTning iqtisodiy o‘rishga ta‘siri bo‘yicha tadqiqotlar olib borishgan.

Ushbu tadqiqotlar O‘zbekiston sharoitida raqamli iqtisodiyotning rivojlanish imkoniyatlarini tahlil qilish, strategik yo‘nalishlarni aniqlash va xalqaro tajribalarni mahalliy amaliyotga moslashtirishda muhim asos bo‘lib xizmat qilmoqda.

Xulosa

Raqamli iqtisodiyot O‘zbekistonning kelajakdagi iqtisodiy rivojlanishining muhim omillaridan biri hisoblanadi. Zamonaviy texnologiyalarni keng joriy etish orqali iqtisodiy samaradorlikni oshirish, xalqaro bozorlarga chiqish va innovatsion yondashuvlarni rivojlantirish mumkin. Mamlakatda raqamli iqtisodiyotni rivojlantirish uchun AKT infratuzilmasini modernizatsiya qilish, kiberxavfsizlik choralarini kuchaytirish va IT mutaxassislarni tayyorlashga e‘tibor qaratish lozim.

Adabiyotlar ro‘yxati:

1. Brynjolfsson, E., & McAfee, A. (2014). *The Second Machine Age: Work, Progress, and Prosperity in a Time of Brilliant Technologies*. W.W. Norton & Company.
2. Schwab, K. (2016). *The Fourth Industrial Revolution*. World Economic Forum.
3. OECD. (2021). *Digital Economy Outlook 2021*. Organisation for Economic Co-operation and Development.
4. O‘zbekiston Respublikasi Prezidenti qarori, PQ-4699-son, 2020-yil 28-aprel.
5. World Bank. (2022). *Digital Economy Report*. Washington, D.C.